

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

КОДАЧЕНКО ВІКТОРІЯ ВАЛЕРІЇВНА

УДК

**ПРОФІЛАКТИКА НАРКОТИЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ
БЛАГОДІЙНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ МИКОЛАЄВА**

231 – Соціальна робота

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи

за освітньо-професійною програмою «Соціальна робота»

Миколаїв – 2019

Магістерською роботою є рукопис

Робота виконана в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: кандидат педагогічних наук
ФАЙЧУК ОЛЕНА ЛЕОНІДІВНА
доцент б.в.з. кафедри соціальної роботи,
управління і педагогіки
Чорноморського національного університету
імені Петра Могили

РЕЦЕНЗЕНТ: доктор наук з державного управління, доцент,
ПЛЕХАНОВ ДМИТРО ОЛЕКСАНДРОВИЧ
професор кафедри місцевого самоврядування та
регіонального розвитку
Чорноморського національного університету
імені Петра Могили

Захист відбудеться 27 червня 2019 року о 10.00 на засіданні кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2.

З роботою можна ознайомитись у бібліотеці Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Наслідком суперечливих соціально-економічних та культурно-освітніх процесів, що проявляються в нашій державі стала соціальна дезадаптація, девальвація моральних цінностей, дефіцит мотивації на здоровий спосіб життя. Все це призвело до різкого зниження рівня здоров'я дітей, поширення небезпечних інфекційних хвороб, наркотичної та алкогольної залежностей. Тож профілактика поширення наркотичної залежності серед підлітків є одним з центральних завдань, що поставили перед сучасним суспільством.

Проблеми, пов'язані з вживанням наркотиків, стали сьогодні загрозливим викликом українській нації і державі. Вирішення цієї проблеми залежить від позиції людства і ступеня усвідомлення важливості її розуміння кожною людиною. Надзвичайну тривогу викликає поширення наркозалежності в підлітковому середовищі, зниження віку, з якого починають вживати наркотичні речовини, легкість потрапляння їх у шкільне середовище. Про що свідчать непоодинокі випадки незаконного обігу наркотиків на території навчальних закладах, затримання неповнолітніх у стані наркотичного сп'яніння у школах.

В наукових джерелах певною мірою висвітлено: теоретико-методологічні засади формування здорового способу життя та культури здоров'я учнівської молоді (О. Вакуленко, Л. Ващенко, Г. Власюк, О.Жабокрицька, С.Кириленко, С.Лапаєнко, О.Леонтєва, Л.Сущенко); безпечна поведінка та профілактика ризикованої поведінки (О. Булгакова, Г.Власюк, Г.Сорчова, В.Оржеховська, О.Пилипенко, В.Пономаренко).

Аналіз досліджень з психології, соціології, медицини, права, педагогіки дає підстави для висновку, що в них, незважаючи на вагомості теоретичні й прикладні надбання, переважна більшість аспектів соціально-педагогічної профілактики наркотичної залежності серед підлітків вивчені недостатньо. Існують суперечності між вагомою нормативною і правовою базою, спрямованою на профілактичну діяльність благодійних організацій, і

недостатністю практичних механізмів її реалізації; динамікою розвитку сучасного світу, різноманіттям соціально-педагогічних проблем і консерватизмом змісту, форм і методів виховного впливу на старшокласників; вимогами суспільства до ефективного розв'язання соціально-педагогічних проблем профілактики наркозалежності на достатньо високому професійному рівні й недосконалою підготовкою вчителів щодо здійснення профілактики наркотичної залежності серед старшокласників.

Отже, актуальність та необхідність пошуку ефективних шляхів розв'язання зовнішніх і внутрішніх суперечностей, що впливають із природи профілактики наркотичної залежності серед старшокласників, висока соціально-педагогічна значущість проблеми зумовили вибір теми магістерської роботи **«Профілактика наркотичної залежності підлітків благодійними організаціями Миколаєва»**.

Об'єкт дослідження – соціальна профілактика як технологія соціальної роботи.

Предмет дослідження – особливості профілактики наркотичної залежності підлітків у діяльності благодійних організацій Миколаєва.

Мета дослідження – на основі експериментального дослідження визначити особливості профілактики наркотичної залежності підлітків та розробити рекомендації щодо її покращення у діяльності благодійних організацій міста Миколаєва.

Для реалізації поставленої мети було визначено такі **завдання дослідження**:

- розкрити сутність профілактики наркотичної залежності підлітків;
- визначити й охарактеризувати передумови наркоманії у підлітків;
- проаналізувати вітчизняний та зарубіжний досвід профілактики наркотичної залежності серед підлітків громадськими організаціями;
- провести експериментальне дослідження та розробити пропозиції щодо покращення процесу профілактики наркотичної залежності серед підлітків у діяльності благодійних організацій міста Миколаєва.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Зокрема, нами були використані теоретичні, емпіричні та статистичні методи, а саме: аналітичний – логіко-теоретичний аналіз наукових джерел з проблем дослідження; уточнення базових понять; вивчення законодавчих і нормативних документів щодо профілактики наркотичної залежності; порівняння й узагальнення теоретичних і емпіричних даних, за допомогою яких визначено соціально-педагогічні умови профілактики наркозалежності підлітків; емпіричні: діагностичні (анкетування, опитування, бесіди, тести, педагогічний експеримент, тренінги); математичної статистики для обробки емпіричних даних дослідження.

Теоретичне значення магістерської роботи полягає в тому, що: окреслено загальні положення профілактики як базової технології у соціальній роботі, виділено основні причини вживання наркотиків підлітками, розкрито можливості застосування ефективних профілактичних заходів наркотичної залежності підлітків у діяльності благодійних організацій Миколаєва.

Практична значущість результатів дослідження. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності благодійних організацій, працівників освітніх установ, соціальних педагогів та соціальних працівників, психологів різних типів навчальних закладів, у діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, у позашкільних навчальних закладах, а також у процесі фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів чи соціальних працівників у закладах вищої освіти та у процесі підвищення кваліфікації педагогічних і соціальних працівників у системі післядипломної освіти з метою профілактики наркотичної залежності серед підлітків, а також студентами під час підготовки до семінарських занять, курсових та дипломних проектів з окресленої проблематики.

Експериментальною базою дослідження було визначено Миколаївський благодійний фонд «ЮНІТУС».

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів і висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 93 сторінка, основний зміст – 70 сторінок. Список використаних джерел налічує 57 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету та завдання, окреслено об'єкт та предмет; охарактеризовано основні методи роботи; розкрито наукову новизну; аргументовано теоретичне та практичне значення; зазначено експериментальну базу дослідження та структуру і обсяг магістерської роботи.

У **першому розділі «Теоретичні аспекти дослідження профілактики наркотичної залежності підлітків»** досліджено теоретичні аспекти проблеми профілактики як базової технології соціальної роботи, охарактеризовано основний термінологічний апарат, визначено форми, методи та підходи профілактики наркотичної залежності підлітків на національному рівні.

Українська антинаркотична політика реалізується у формі законодавчого врегулювання суспільних відносин. Сюди входять нормативно-правові акти, а саме кодекси (кримінальний, адміністративний та ін.), які регламентують широкий спектр діяльності, так або інакше пов'язаної з наркотиками. У розряд профілактичних можна віднести заходи, що здійснюють правоохоронні органи в цілях протидії незаконному обігу наркотичних препаратів.

Проблема вживання психотропних речовин і поширення наркотичної залежності серед неповнолітніх являє інтерес для багатьох дослідників різних галузей наукового знання і нині не безпідставно розглядається

теоретиками і практиками як загроза населенню, генофонду нації і соціальній безпеці країни.

Одним із шляхів подолання наркотизації серед молоді є своєчасне виявлення та руйнація такої референтної групи, ізоляція від однолітків її лідера, перешкоджання потраплянню до неї нових членів або переорієнтація угруповання однолітків на суспільно-корисну діяльність та самовдосконалення. Саме на цьому етапі найлегше зупинити поширення наркотизації серед підлітків.

Розглядаючи підходи до профілактики наркозалежності підлітків, в Україні, як і в більшості європейських країнах, профілактика наркоманії проводиться за наступними формами: універсальна, селективна, профілактика за показаннями, яка спрямована на запобігання виникненню рецидивів хвороби.

Особливу роль у процесі медико-соціальної роботи належить профілактиці захворювань, яка, згідно з класифікацією Всесвітньої організації охорони здоров'я, передбачає первинну, вторинну і третинну її форми.

У другому розділі **«Практичний досвід діяльності благодійних організацій з профілактики наркотичної залежності підлітків»** проаналізовано зарубіжний та вітчизняний досвід профілактики громадськими організаціями, програми профілактики; державні програми щодо профілактики наркотичної залежності в м.Миколаєві; розроблено пропозиції щодо покращення процесу профілактики наркотичної залежності серед підлітків.

Дослідивши вітчизняний та зарубіжний досвід профілактики наркотичної залежності серед підлітків громадськими організаціями, ми можемо стверджувати, що спеціалістами цих організацій здійснюється індивідуальний підхід до кожного клієнта, враховуючи вік, стать, стаж вживання і тип наркотичної речовини. Для кожного клієнта розробляється

окрема індивідуальна програма, яка дотримується протягом всього реабілітаційного курсу.

В Україні посильну допомогу щодо запобігання розповсюдження наркоманії надають Благодійні Фонди та організації. Їх основна місія – це допомога мешканцям України попередити та зменшити розповсюдженість соціально небезпечних хвороб, використовуючи сучасні технології та екологічні методи. Фахівці фондів покращують якість життя клієнтів шляхом формування знань та навичок безпечної поведінки у суспільстві, адже вони опікуються такими цільовими групами, як споживачі ін'єкційних наркотиків, особи, звільнені з місць позбавлення волі, безхатченки та інші групи підвищеного ризику інфікування.

Для досягнення мети магістерської роботи нами було проведене дослідження. Отримані результати під час першого анкетування надали можливість виявити обізнаність старшокласників з питань профілактики наркотичної залежності.

Провівши аналіз анкетування та врахувавши відповіді учнів на наступному етапі (формувальний експеримент), було розроблено та проведено ряд зустрічей з фахівцями благодійного Фонду і проведено відповідні тренінгові заняття. Ситуація щодо обізнаності старшокласників з питань профілактики наркоманії в молодіжному середовищі змінилася на краще після їх проведення. В результаті було виявлено достатній рівень обізнаності учнів 9-10 класів з профілактичними заходами, що є позитивним, оскільки ми змогли досягти і навіть перевищити всі очікування. Це доводить, що запропоновані заходи фахівцями Благодійного Фонду «ЮНІТУС» дійсно є ефективною формою роботи з підлітками з питань попередження розповсюдження наркоманії.

Таким чином, доведено, що заняття, які проводяться фахівцями Фонду, здатні підвищити рівень обізнаності підлітків про негативний вплив наркотиків на здоров'я людини.

Отже, тренінгові заняття можна вважати ефективним методом соціальної роботи фахівцями благодійних фондів з підлітками, що відповідає реальному становищу, в якому вони перебувають. Успіх залежить не тільки від подальшої діяльності, знань, умінь, кваліфікації працівників Благодійного Фонду, але й бажання самих підлітків вести здоровий спосіб життя і вирішувати свої власні проблеми без вживання наркотичних речовин; значно підвищити особистий рівень обізнаності, соціальну компетентність, а також мотивацію до ведення здорового способу життя і подальших позитивних змін: підвищення рівня впевненості в своїх силах, бажання отримати нові знання та навички і вміння їх використати в повсякденному житті; навчатися із задоволенням на благо собі та суспільству. На основі проведеного дослідження нами були розроблені пропозиції щодо підвищення ефективності профілактики наркотичної залежності серед підлітків

ВИСНОВКИ

Таким чином, на підставі отриманих результатів здійсненого дослідження зроблено наступні висновки:

1. Систематизовано теоретичні аспекти профілактики наркотичної залежності підлітків; визначено їх сутність; доведено, що наркотична залежність підлітків є соціальною проблемою; запропоновано авторське визначення поняття «наркозалежний» – це особа, яка має емоційну та фізичну залежність від дії наркотичних препаратів, які застосовуються різними способами (дихання, ковтання, ін'єкція в вену) за для отримання емоційного задоволення та відчуження від проблем. Профілактику наркозалежності підлітків можна представити як сукупність державних, суспільних, соціально-медичних і організаційно-виховних заходів, спрямованих на попередження, усунення чи нейтралізацію основних причин і умов, що викликають наркотичну залежність підлітків. Її метою є створення передумов для формування соціально-прийнятної поведінки індивідів, стабільної взаємодії неповнолітнього і соціуму

2. Визначено передумови формування наркотичної залежності у підлітків. Існують фактори, які гальмують поширення наркозалежності серед підлітків. До них можна віднести: законодавча заборона наркотичних речовин і всіх операцій з ними (виготовлення, придбання, вживання тощо) підпадають під статті Кримінального кодексу України; сприйняття наркозалежності як злочину і незаперечного негативного впливу на організм; висока ціна наркотичних речовин.

Також аналіз різних наукових поглядів та результатів практичних набутоків щодо проблеми наркоманії дає змогу виокремити основні групи чинників впливу на стрімке поширення психоактивних речовин серед підлітків, а саме: соціальні, економічні, демографічні, моральні, політичні, медичні та психологічні чинники, серед основних з яких є: занедбаність, як наслідок зовнішньо несприятливих умов життя та виховання, недостатня увага до молоді; девіація, як результат повної відсутності з боку батьків теплих, близьких взаємин з юнню, необхідних для повноцінного розвитку; внутрішній конфлікт, формування комплексу особистісних проблем як перепон у сфері спілкування й діяльності, взаємин з людьми, формування залежності; пасивне проведення відпочинку; байдуже ставлення до власного здоров'я; негативне відношення до спорту та фізичної культури; низький рівень доходів сім'ї; примітивність світогляду тощо.

3. Розглядаючи підходи до профілактики наркозалежності підлітків, в Україні, як і в більшості європейських країнах, профілактика наркоманії проводиться за наступними формами: універсальна, селективна, профілактика за показаннями, яка спрямована на запобігання виникненню рецидивів хвороби. Особливу роль у процесі медико-соціальної роботи належить профілактиці захворювань, яка, згідно з класифікацією Всесвітньої організації охорони здоров'я, передбачає первинну, вторинну і третинну її форми. Як засвідчив вітчизняний та зарубіжний досвід профілактика наркотичної залежності серед підлітків є одним із найважливіших напрямків попередження та поширення наркоманії у суспільстві. Вагому роль в цьому

відіграють недержавні громадські об'єднання та організації. Своєю непосильною працею спеціалісти допомагають тисячам людям повернутися до нормального життя і отримувати від нього задоволення.

Державна політика щодо профілактики наркоманії активно реалізується і на регіональному рівні країни, пріоритетним напрямком якої є універсальна профілактика залежностей від психоактивних речовин. Значну роль в цьому відіграють благодійні фонди. Вони реалізують програми профілактики наркоманії та ВІЛ/СНІДу, сприяють психосоціальній підтримці і захисту прав соціально-незахищених верств населення, втілюють в практику гендерну політику, соціальний та правовий захист населення.

4. Провівши експериментальне дослідження та здійснивши аналіз його результатів, ми можемо стверджувати, що отримані результати під час експерименту надали можливість виявити рівень обізнаності підлітків щодо питань профілактики наркотичної залежності. На основі проведеного дослідження нами були розроблені пропозиції щодо підвищення ефективності профілактики наркотичної залежності серед підлітків: постійно вдосконалювати систему взаємодії недержавного сектору (ГО, БФ тощо) з органами державної влади, закладами освіти, охорони здоров'я, служб у справах дітей, департаментами освіти, соціального захисту з метою попередження наркоманії серед підлітків; підвищувати рівень обізнаності населення про небезпеки, пов'язані із вживанням наркотиків, активно залучаючи до цього процесу засоби масової інформації; в достатній мірі використовувати засоби масової інформації — виступи на радіо, телебаченні за участю працівників медицини, освіти, правоохоронних органів та представників церкви старшокласників для інформаційно-роз'яснювальної роботи; продовжити практику запровадження профілактичних і просвітницьких заходів щодо протидії наркоманії, пропаганди здорового способу життя та формування навичок протистояння шкідливому впливу вживання наркотичних засобів серед населення, зокрема серед підлітків; постійно розробляти та удосконалювати анкети з питань інформативної

грамотності та виявлення факторів ризику розвитку хімічних залежностей серед учнів та молоді; створювати умови для організації раннього виявлення незаконного вживання наркотиків як передумови запобігання захворюванням та ефективного лікування від наркозалежності тощо.

АНОТАЦІЯ

Кодаченко В. В. Профілактика наркотичної залежності підлітків благодійними організаціями Миколаєва. – Рукопис.

Магістерська робота на здобуття академічного ступеня магістра за спеціальністю 231 – Соціальна робота. – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2019 р.

Магістерська робота присвячена науковому обґрунтуванню теоретичних засад та розробці пропозицій щодо покращення процесу профілактики наркозалежності серед підлітків благодійними організаціями.

Проаналізовано основні поняття досліджуваної теми, розглянуто причини наркотичної залежності підлітків, охарактеризовано її види, моделі поведінки наркозалежних підлітків.

Окрему увагу приділено питанням профілактики наркотичної залежності підлітків в діяльності Благодійного Фонду «ЮНІТУС». Розроблено пропозиції щодо покращення процесу профілактики наркозалежності серед підлітків Миколаєва.

Ключові слова: наркозалежний, підліток, профілактика, соціальна профілактика, технологія соціальної роботи.

SUMMARY

Kodachenko V.V. Prevention of adolescent addiction by charity organizations in Nikolaev. - Manuscript.

Magisterial work for obtaining an academic degree in the specialty 231 - Social work. - Petro Mohyla Black Sea National University, Nikolaev, 2019

The magisterial thesis is devoted to the scientific substantiation of theoretical foundations and the development of proposals for improving the process of preventing drug addiction among adolescents by charitable organizations.

The basic concepts of the subject under study, the reasons of adolescent addiction dependence are analyzed, its kinds, patterns of behavior of drug addicts of adolescents are described.

Particular attention is paid to the issues of prevention of adolescent addiction in the activities of the UNITUS Charity Foundation. Proposals for improving the prevention of drug addiction among teenagers in Mykolayiv have been developed.

Key words: drug addict, teenager, prevention, social prophylaxis, technology of social work.